

АВТ
К 56

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

КОВАЛЬОВА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 343.135(477)

**ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ
ЗАСОБІВ ТА МЕТОДІВ
У РОЗШУКОВІЙ РОБОТІ СЛІДЧОГО**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2014

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Початок ХХІ століття характеризується зростаючим впливом процесів глобалізації в усіх сферах життєдіяльності держав. Одним із негативних наслідків таких процесів є розширення соціальної бази злочинності, що вимагає від правоохоронних органів адекватних заходів реагування для виконання одного із завдань кримінального провадження: швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини (ст. 2 КПК України).

Виконання цього завдання значною мірою залежить від правильної організації розшукової роботи слідчого. Цьому питанню в юридичній літературі приділено значну увагу. Різні аспекти проблеми розшуку висвітлювали у своїх роботах фахівці в галузі криміналістики та кримінального процесу, зокрема: О. І. Бастрикін, Р. С. Белкін, В. М. Биков, Т. В. Боголюбська, І. М. Гуткін, О. О. Закатов, О. Н. Карпов, О. Н. Колесніченко, Є. Ф. Коновалов, О. С. Косенко, І. Ф. Крилов, А. О. Ляш, В. І. Попов, В. І. Ткаченко, В. П. Цильвік, О. О. Чувільов, І. М. Якимов та ін.

Проблеми використання науково-технічних засобів у кримінальному провадженні досліджували В. В. Бірюков, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Г. І. Грамович, В. В. Коваленко, В. К. Лисиченко, М. М. Лисов, В. Г. Лукашевич, О. М. Моїсєєв, Ю. Ю. Орлов, М. В. Салтєвський, М. О. Селіванов, В. Г. Хахановський, К. О. Чаплинський, М. П. Яблоков та ін.

Різні погляди на правові, наукові, організаційні та етичні засади використання науково-технічних засобів у кримінальному провадженні представлено у працях Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. І. Боярова, Т. В. Варфоломєєвої, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, В. А. Колесника, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. В. Лисенка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, О. Р. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, В. О. Попелюшка, О. С. Саїнчина, С. В. Слинка, С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, О. Ю. Татарова, В. М. Тертишника, І. Х. Турсунова, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. Г. Яновської та ін.

Проте неможливо стверджувати, що всі аспекти цієї надзвичайно складної і важливої діяльності в кримінальному провадженні досліджено на достатньому рівні. Дискусійним залишається питання щодо визначення і змісту розшукових дій, можливостей і напрямів використання науково-технічних засобів у процесі їх провадження. Не набули належного висвітлення та розв'язання питання про кримінально-процесуальне значення результатів розшукових дій, у тому числі й отриманих шляхом застосування техніко-криміналістичних заходів у досудовому провадженні. Ці обставини

визначають актуальність окресленої проблеми й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008), Плану заходів із виконання обов'язків і зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011), Плану заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України (наказ МВС України від 8 серпня 2012 р. № 685), Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень МВС України, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України від 29 липня 2010 р. № 347) та планів науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2011–2013 рр. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 1 від 25 січня 2011 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є дослідження та розв'язання низки теоретичних проблем використання науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого, а також надання практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення порядку використання науково-технічних засобів і методів під час провадження слідчих (розшукових) дій.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких *задач*:

- проаналізувати сучасний стан наукового дослідження розглядуваної проблеми;
- визначити місце розшукової роботи слідчого у структурі пізнавальної діяльності під час кримінального провадження;
- уточнити класифікацію науково-технічних засобів, що використовуються в розшуковій роботі слідчого, та запропонувати додаткові критерії для їх групування;
- охарактеризувати правові засади застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого;
- виокремити організаційні засади застосування науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого;
- визначити критерії допустимості застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого та дати їхню характеристику;
- охарактеризувати форми взаємодії слідчого з особою, яка володіє спеціальними знаннями, в процесі розшукової роботи;
- розкрити правові та організаційні засади використання науково-технічних засобів і методів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Об'єкт дослідження – розшукова робота слідчого в процесі кримінального провадження.

Предмет дослідження – використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять положення діалектики про співвідношення загального, окремого та особливого, про взаємозв'язок і взаємообумовленість соціальних процесів. Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, у роботі в комплексі використано загальнонаукові методи (спостереження, опису, порівняння, класифікації) для розгляду теоретичних і практичних проблем використання науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого (розділи 1–3), а також спеціальні методи, зокрема: *історико-правовий* – для ретроспективного аналізу етапів становлення та розвитку законодавчої регламентації інституту розшуку на теренах України (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – для з'ясування елементно-компонентного складу розшукової роботи слідчого, зв'язків окремих елементів з іншими правовими категоріями (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 3.3); *порівняльно-правовий* – під час компаративістського дослідження положень кримінального процесуального законодавства України та інших країн (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3); *догматичний* – з метою тлумачення правових категорій, уточнення понятійно-категоріального апарату, формулювання пропозицій до законодавства (розділи 1, 3); *моделювання* – під час формулювання висновків до розділів і загальних висновків по роботі, а також пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства та практики їх застосування (розділи 2, 3); *соціологічні* (інтерв'ювання, анкетування) – для з'ясування думок практичних працівників правоохоронних органів щодо використання науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3); *статистичний* – дозволив узагальнити результати соціологічних досліджень та вивчення матеріалів практики щодо застосування науково-технічних засобів і методів у кримінальному провадженні (розділи 1–3).

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій визначається і забезпечується емпіричною базою дослідження, яку становлять: результати вивчення 234 кримінальних справ (матеріалів кримінальних проваджень) 2010–2013 рр. у Запорізькій, Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Херсонській та Миколаївській областях; зведені дані анкетування 254 слідчих, співробітників оперативних підрозділів та спеціалістів ОВС із зазначених регіонів; відомча статистична звітність за 2012–2013 рр., а також досвід роботи автора в експертно-криміналістичних підрозділах ОВС.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у тому, що робота є одним із перших в Україні монографічним дослідженням

теоретичних і практичних питань використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого після набрання чинності нового Кримінального процесуального кодексу України:

вперше:

- доведено, що в чинному кримінальному процесуальному законодавстві передбачається інститут розшуку, а не розшукових дій, загальне відображення якого міститься у відповідних статтях КПК України (ст. ст. 280, 281, 282). Зміст цього правового інституту складає система кримінально-процесуальних, у тому числі слідчих (розшукових) та організаційних дій, а також оперативно-розшукових заходів. Через розмаїття дій і заходів, що можуть застосовуватися під час розшуку, та їх урегульованість різними галузями права (кримінально-процесуальне, оперативно-розшукове) у КПК України про них йдеться в загальному плані;

- обгрунтовано зміни нормативного врегулювання взаємодії слідчого з особами, що володіють спеціальними знаннями і залучаються до кримінального провадження (спеціаліст, експерт). Надання консультацій або безпосередньої технічної допомоги передбачено ч. 1 та 2 ст. 71 КПК України. Консультативна допомога може здійснюватись: а) під час досудового розслідування, що є невід'ємною частиною практичної діяльності слідчого; б) поза межами слідчих (розшукових) дій фахівців залучають для надання консультацій зі спеціальних питань у ситуаціях, коли це необхідно для прийняття процесуальних, організаційних або тактичних рішень;

- з огляду на новації в новому КПК України щодо запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій запропоновано внести відповідні зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема зазначити в ст. 10, що «фактичні дані, одержані та зафіксовані співробітниками оперативних підрозділів із застосуванням технічних засобів, можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні»;

удосконалено:

- визначення пошукової функції науково-технічних засобів у кримінальному провадженні, яка виявляється в активній, цілеспрямованій діяльності, пов'язаній з експлуатацією властивостей науково-технічних засобів, спрямованих на виявлення носіїв інформації, у тому числі доказової. Вона може бути реалізована в межах криміналістичної, кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності, якщо ця діяльність безпосередньо пов'язана з використанням саме таких засобів, для забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні;

- визначення критерію допустимості науково-технічних засобів до застосування у кримінальному провадженні, відповідно до якого засіб має відповідати таким вимогам: а) застосовуватися зі спеціальною метою, яка полягає у сприянні виконанню завдань кримінального провадження; б) застосовуватися лише особою, яка уповноважена на це чинним

кримінальним процесуальним законом; в) можливість застосування науково-технічного засобу або прямо передбачена в чинному законодавстві, або не суперечить йому; г) не суперечити нормам моралі та етики, принципам гуманізму та демократизму права, не принижувати честі та гідності осіб, до яких його буде застосовано; д) бути безпечним як для осіб, до яких його буде застосовано, так і для тих, хто ним користується; е) не завдавати шкоди навколишньому середовищу;

- підхід щодо застосування поліграфа у розшуковій роботі, зокрема у формі: а) проведення судової психологофізіологічної експертизи; б) участі спеціаліста-психолога у підготовці до проведення слідчих (розшукових) дій. Отримана від нього орієнтуюча інформація допоможе слідчому реалізувати і коригувати тактичний задум під час підготовки та проведення слідчої (розшукової) дії;

дістали подальшого розвитку:

- визначення мети освідчування як слідчої (розшукової) дії, якою може бути виявлення на тілі особи (підозрюваного, свідка чи потерпілого) слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Доведено, що встановлення властивостей особи (стану алкогольного або наркотичного сп'яніння) є предметом судової експертизи;

- класифікація науково-технічних засобів, що використовуються під час проведення слідчих (розшукових) дій, на дві групи: а) пошукові науково-технічні засоби, що використовуються для відшукування слідів кримінального правопорушення та проведення їх попереднього дослідження для отримання розшукової інформації; б) техніко-криміналістичні засоби фіксації і вилучення виявлених слідів злочину та інших речей;

- класифікація науково-технічних засобів і методів, що можуть застосовуватися під час кримінального провадження, критерієм для чого обрано їхні функціональні властивості (пошукові, фіксуючі, дослідницькі, конструктивні, діагностичні).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

- *правозастосовній діяльності* – при внесенні змін і доповнень до чинного КПК України, а також під час розроблення та прийняття відомчих нормативних актів з питань організації розшукової роботи слідчих та криміналістів;

- *практичній діяльності* органів досудового розслідування та експертно-криміналістичних підрозділів МВС України (акти впровадження ГУМВС України в Донецькій області від 28.11.2013 та 03.12.2013);

- *навчальному процесі* – при написанні окремих розділів (глав) підручників і навчальних посібників з курсів «Криміналістика» та «Кримінальний процес», у підготовці лекцій і під час проведення занять за

відповідними темами (акти впровадження Національного університету «Острозька академія» – від 15.11.2013; Академії адвокатури України – від 10.12.2013 № 8/13; Донецького національного університету – від 28.11.2013; ВНЗ «Національна академія управління» – від 27.12.2013; Класичного приватного університету – від 12.12.2013).

Особистий внесок здобувача. Ідеї та розробки, що належать співавторам статей «Співвідношення слідчих і процесуальних дій», «Невідкладні слідчі дії в розшуковій роботі слідчого», «Засоби інформаційного забезпечення розшукової роботи слідчого», автором не використовувались (авторська частка в них складає не менше 50 %).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: «Розшукова робота ОВС : проблеми та шляхи їх розв'язання : матеріали міжвузівського науково-практичного семінару» (Донецьк, 28 березня 2008 р.); «Соціально-економічні та правові аспекти трансформації українського суспільства» (Донецьк, 14 травня 2008 р.); «Криміналістика XXI століття» (Харків 25-26 листопада 2010 р.); «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців» (Тернопіль, 10 жовтня 2012 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (Одеса, 28 жовтня 2011 р.); «Актуальні проблеми реформування Кримінально-процесуального закону» (Луцьк, 13 грудня 2011 р.); «Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки» (Київ, 23 грудня 2011 р.); «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (Київ, 14 березня 2012 р.); «Інформатизація судово-експертної діяльності» (Київ, 15 березня 2012 р.); «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців» (Тернопіль, 10 жовтня 2012 р.); «Актуальні проблеми експертології» (Київ, 12 жовтня 2012); «Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах» (Тернопіль, 12 листопада 2012); «Правові відносини: сучасний стан та перспективи розвитку» (Тернопіль, 5 грудня 2012 р.); «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (Тернопіль, 21 грудня 2012 р.); «Проблеми розвитку законодавства і правозастосовної практики» (Тернопіль, 26 січня 2013 р.); «Розвиток юридичної науки на сучасному етапі» (Тернопіль, 15 лютого 2013 р.); «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (Київ, 20 березня 2013 р.); «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку регіону» (Донецьк, 12 квітня 2013 р.); «Європейські стандарти кримінального судочинства» (Донецьк, 27 вересня 2013 р.); «Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки» (Запоріжжя, 20 листопада 2013 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 28 наукових публікаціях, серед яких шість статей у виданнях, включених МОН України до переліку

наукових фахових видань з юридичних наук, одному зарубіжному виданні, 20 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та в інших виданнях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (338 найменувань на 37 сторінках) та 3 додатків. Повний обсяг дисертації становить 241 сторінку, із них загальний обсяг тексту – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; шляхи та форми їх упровадження та апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень проведеного дослідження.

Розділ 1 «Розшукова робота слідчого та її науково-технічне забезпечення» складається з двох підрозділів і присвячений аналізу еволюції інституту розшуку та розвитку поняття науково-технічні засоби, критеріям допустимості їх застосування у кримінальному провадженні та класифікації за визначеними підставами.

У підрозділі 1.1. *«Розшукова робота слідчого як окрема форма пізнавальної діяльності»* розслідування злочинів розглядається як складний, багатобічний інформаційно-пізнавальний процес. В його орбіту залучається велика кількість суб'єктів, які мають свої власні інтереси й специфічні мотиви поведінки, підпорядковані загальному завданню кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Здобувач солідарний з авторами, які вважають, що в процесі вчинення злочинів виникає (утворюється) інформація, а не докази, як прийнято вважати.

За результатами проведеного дослідження сформульовано визначення розшуку та показано його співвідношення з розслідуванням; доведено, що його складовими є розшукова діяльність слідчого і розшукова діяльність оперативних підрозділів; визначено закономірності розшукової діяльності слідчого як складової розшуку.

Доведено доцільність спільного обговорення порядку і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які слідчий доручає оперативним підрозділам. Це сприяє правильному усвідомленню поставленого завдання і визначенню найбільш оптимального напрямку його вирішення. Найбільшої ефективності можна очікувати за умови планування та реалізації тактичних комбінацій чи тактичних операцій у взаємодії слідчого з оперативними підрозділами.

Відсутність у законодавстві визначення розшукових дій та розмаїття наукових поглядів не сприяють однозначному розумінню цього поняття слідчими та практичними співробітниками оперативних підрозділів. За результатами проведеного нами опитування під розшуковими діями розуміють: слідчі дії розшукової спрямованості – 9,8 % опитаних; слідчі дії та оперативно-розшукові заходи – 52,2 %; процесуальні дії пошукового характеру – 6,4 %; непроцесуальні дії слідчого та оперативних підрозділів гласного характеру – 11,6 %; гласні та негласні непроцесуальні дії, за допомогою яких здійснюється розшук – 13,6 %. Близько 7 % респондентів не відповіли на це запитання.

У підрозділі 1.2. *«Поняття та сучасна класифікація науково-технічних засобів і методів у криміналістиці»* розглянуто думки науковців щодо термінів: «технічні засоби», «оперативно-технічні засоби», «технічні засоби отримання інформації», «технічні засоби візуального спостереження», «спеціальна техніка», «спеціальні технічні засоби», «науково-технічні засоби» та ін. Усі вони позначають одну й ту ж категорію науково-технічних засобів. Технічна та наукова природа цих засобів переконує в доцільності застосування в системі правових норм єдиного загального терміна – «науково-технічні засоби».

Досліджується питання допустимості науково-технічних засобів до використання в процесі розшукової роботи слідчого. Визначається комплекс вимог, яким повинні відповідати науково-технічні засоби, застосовувані в кримінальному провадженні. Зокрема, вони повинні використовуватися: а) зі спеціальною метою, яка полягає у сприянні виконанню завдань кримінального провадження; б) лише особою, уповноваженою на це чинним кримінальним процесуальним законом; в) якщо така можливість або прямо передбачена у чинному законодавстві, або не суперечить йому; г) якщо ці засоби не суперечать нормам моралі та етики, принципам гуманізму та демократизму права, не принижують честі та гідності осіб, до яких їх буде застосовано; д) якщо вони безпечні як для осіб, до яких їх буде застосовано, так і для тих, хто ними користується; е) якщо вони не завдадуть шкоди навколишньому середовищу.

Розкриваються функції науково-технічних засобів (пошукова, фіксація доказової інформації, дослідна, конструктивна, моделювання, діагностична) та визначаються завдання, що вирішуються під час реалізації цих функцій.

Пропонується розподіл науково-технічних засобів на три великі групи: а) засоби, застосування яких безпосередньо дозволяє отримати доказову інформацію у вигляді матеріально фіксованих даних; б) засоби, які допомагають виявляти джерела доказової інформації, тобто «пошукові науково-технічні засоби»; в) науково-технічні засоби для експертних досліджень.

Розділ 2 «Правові та організаційні засади застосування науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого» присвячено

аналізу нормативно-правових та організаційних засад, що визначають порядок застосування науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого.

У підрозділі 2.1. «Правові засади застосування науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого» розглядається поняття правового забезпечення, під яким розуміють правове врегулювання всіх важливих питань використання науково-технічних засобів і методів, у тому числі техніко-криміналістичних, без чого не можна уявити організацію розшукової роботи слідчого у кримінальному провадженні. Акцентується, що правову основу використання технічних засобів, спеціальних знань і методів формує система критеріїв (принципів) як основних, вихідних положень, перелік яких до цього часу залишається невизначеним.

Здобувач під правовими засадами розуміє вихідні, фундаментальні положення діяльності у сфері застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого і залучених ним до цього оперативних підрозділів.

Допустимими до застосування в кримінальному провадженні вважаються технічні засоби і методи, що відповідають вимогам: законності; науковості, що забезпечує обґрунтованість, достовірність, відтворюваність, точність і надійність отриманих результатів; збереження об'єкта для можливих подальших досліджень; безпечності як для осіб, що їх використовують, так і для інших учасників; ефективності.

У підрозділі 2.2. «Організаційні засади застосування науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого» зазначається, що організація як наукова категорія є однією з універсальних функцій соціального управління. Організація виступає складовою змісту управлінської діяльності щодо впорядкування певних суспільних відносин, раціональної побудови органів управління, а також системи управління загалом як сукупності відповідних управлінських елементів, що пов'язані між собою та утворюють органічну цілісність, єдність.

В організаційних основах науково-технічного забезпечення виокремлюються такі елементи, як: організаційно-управлінський (організаційно-кадровий, організаційно-штатний), пов'язаний з діяльністю суб'єктів науково-технічного забезпечення, та організаційно-технічний, пов'язаний з використанням науково-технічних засобів та методів у процесі здійснення розшукової роботи слідчого та співробітників експертної служби органів внутрішніх справ.

Головним структурним підрозділом, що здійснює організаційно-нормативне та методичне керівництво діяльністю з виявлення, розкриття та профілактики злочинів, є Експертна служба МВС на чолі з ДНДЕКЦ, що забезпечує майже 80 % потреб в експертизах за кримінальними провадженнями. Щороку проводиться понад 700 тисяч експертиз та досліджень, кількість яких за останні п'ять років збільшилася на 15 %.

У дослідженні взаємодії як складової організації розшукової роботи слідчого увага звертається на неоднозначне розуміння її практиками: це будь-які службові контакти, у тому числі з особами, що володіють спеціальними знаннями – 32 % респондентів; 24 % – вважають, що взаємодія потрібна лише в системі оперативних підрозділів; 44% – допускають взаємодію на досудових стадіях кримінального процесу та під час здійснення оперативно-розшукових заходів.

Розділ 3 «Використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого під час провадження слідчих (розшукових) дій» присвячено дослідженню процесуальних, тактичних й організаційних питань використання науково-технічних засобів та методів слідчим під час досудового кримінального провадження.

У підрозділі 3.1. *«Використання науково-технічних засобів та методів при провадженні слідчих дій для отримання інформації з матеріальних джерел»* зазначається, що відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства до цієї групи слідчих (розшукових) дій належать усі види огляду, освідування й обшук. Огляд визнається одним із найбільш поширених способів отримання розшукової інформації, оскільки проводиться у 80% випадків кримінальних проваджень. Чинний КПК передбачає такі види слідчого огляду: огляд місця події (ч. 3 ст. 214 КПК); місцевості, приміщення, речей та документів (ч. 1 ст. 237 КПК); огляд кореспонденції (ч. 1 ст. 262 КПК).

Характер і обсяг інформації, яку можна отримати в процесі огляду, прямо залежить від рівня організації його проведення та індивідуальних якостей слідчого. У результаті опитування слідчих встановлено, що більшість (86 %) надає перевагу залученню спеціаліста до участі в огляді, а решта (14%) вважає свої знання достатніми для ретельного дослідження місця події. Проте опитування показало, що ця група респондентів перебільшує власні можливості. Лише близько половини з них володіють прийомами і методиками виявлення та вилучення певних видів слідів: рук – 66 %; взуття – 54 %; транспортних засобів – 37 %; знарядь зламу та інструментів – 48 %; біологічного походження – 42 %; застосування вогнепальної зброї – 39 %, а також зброї – 69 % і мікрооб'єктів – 52 %.

Зазначається, що консультації, відповідно до КПК України, належать до процесуальних форм використання спеціальних знань.

Доведено, що ні попередній, ні новий КПК України не згадують про таку мету освідування, як встановлення властивостей особи. Подібні питання мають вирішуватися судовою експертизою.

Звертається увага на те, що ця група слідчих дій має багато спільного за пізнавальними прийомами їх проведення, науково-технічними засобами і методами виявлення і попереднього дослідження слідів, їх фіксації та вилучення. Для уникнення дублювання у викладенні матеріалу науково-технічні засоби і методи їх застосування розглянуто щодо зазначеної групи

слідчих дій. За результатами дослідження слідчі під час проведення слідчих дій застосовували такі науково-технічні засоби: фотоапаратуру – 85 %; засоби роботи з потожировими слідами – 61 %; засоби для роботи з слідами взуття та транспортних засобів – 32 %; джерела ультрафіолетових променів – 29 %; засоби роботи з мікрооб'єктами – 26 %; металошукачі – 6 %.

У підрозділі 3.2. «Використання науково-технічних засобів для збирання вербальної інформації» зазначається, що в новому КПК України допиту присвячено шість статей, в одній з яких викладаються правила проведення одночасного допиту декількох осіб (очної ставки). Законодавець визначає місце допиту (місце проведення досудового розслідування або інше місце за погодженням з особою, яку мають допитати), а також його тривалість (не може продовжуватись без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день (ст. 224 КПК України)). Окремі норми присвячено правилам допиту потерпілого та свідка (ст. 225 КПК України), а також особливостям допиту малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України). Наголошується, що в новому КПК визначенню порядку допиту підозрюваного приділено недостатньо уваги. Висловлюються сумніви щодо доцільності відмови від такої слідчої дії, як очна ставка, що пройшла тривалу перевірку практикою, набула наукового обґрунтування та організаційного оформлення.

Розглядаються способи фіксації інформації технічними засобами (звукзапис, відеозйомка, фотозйомка тощо), що дозволяє фіксувати не лише зміст показань, але й «психологічний клімат», у якому їх було отримано. Вивчення матеріалів проваджень про кримінальні правопорушення організованих злочинних угруповань показало, що відеозапис застосовувався під час допиту лідерів груп – у 67 % випадків; активних членів груп – у 28 %; рядових членів групи – у 5 %.

У підрозділі зазначається, що застосування науково-технічних засобів у процесі проведення слідчих (розшукових) дій для отримання вербальної інформації, як правило, здійснюється для її фіксації та об'єктивного відображення, а також передавання на відстань. Проте це не виключає можливості інструментальних методів виявлення та дослідження вербальної інформації з використанням науково-технічного приладу, що називається поліграф.

У підрозділі 3.3. «Використання науково-технічних засобів та методів під час проведення негласних слідчих дій» негласні слідчі (розшукові) дії розглядаються як новий інститут способів розшукової роботи слідчого. Застосування їх допускається за умови, якщо: а) відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб; б) злочин належить до категорії тяжких або особливо тяжких; в) вони проводяться виключно у кримінальному провадженні; г) проводяться на підставі ухвали слідчого судді, а контроль за розкриттям вчиненого злочину – виключно за рішенням прокурора.

Аналізуються підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, під якими пропонується розуміти фактичні дані, що вказують на необхідність застосування саме цієї, а не будь-якої іншої слідчої дії для вирішення конкретного завдання кримінального провадження. Ці дані мають свідчити про те, що проведенням інших слідчих дій, зокрема гласних, виконати завдання кримінального провадження (отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила) неможливо.

Зазначається, що розширення засобів пізнавальної діяльності у кримінальному провадженні не супроводжується детальною процесуальною регламентацією їх проведення, фіксування, використання результатів у доказуванні. Наголошується, що загальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій і порядок проведення окремих з них врегульований міжвідомчою інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

Особливістю зазначених слідчих (розшукових) дій є те, що технічні засоби застосовуються не лише для фіксації їх результатів, але і в процесі проведення. Так, під час огляду і виїмки кореспонденції, на яку був накладений арешт, особа, що проводить огляд, може прийняти рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації на підставі узагальнення наукових доктрин, матеріалів слідчої та експертної практики розроблено наукові положення та отримано результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо визначення теоретичних, правових та організаційних засад використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого. До найбільш суттєвих із них слід віднести такі:

1. Розшукову роботу слідчого слід розглядати у широкому та вузькому розумінні. У першому – це широкий комплекс заходів і дій, що проводяться для з'ясування сутності кримінального правопорушення, встановлення передбачуваного правопорушника, його виявлення і затримання, з'ясування різноманітних обставин події, мотивів злочинної діяльності, відшукування свідків, потерпілих, речових доказів, викрадених предметів або цінностей, інших об'єктів, з'ясування причин і обставин зникнення людей, пошуку трупів або їх частин. У вузькому розумінні це розшукові заходи, що спрямовані на встановлення осіб, винних у вчиненні злочину, або інших відомих об'єктів, що мають значення для кримінального провадження.

2. Під науково-технічними засобами, що застосовуються в межах розшукової діяльності, розуміють сукупність приладів, пристроїв, апаратури,

інструментів та матеріалів, які застосовуються відповідно до чинного законодавства спеціально уповноваженими особами для досягнення науково обгрунтованого результату, який би сприяв захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, повному та швидкому розкриттю і розслідуванню злочинів та викриттю винних осіб, і щоб жодна невинна особа не була піддана покаранню.

3. Науково-технічні засоби, що використовуються у кримінальному провадженні для формування доказів, за функціональним призначенням можна виділити у три групи: а) науково-технічні засоби, у результаті використання яких суб'єкти такої діяльності отримують матеріально фіксовані дані, які безпосередньо використовуються як доказова інформація у кримінальному провадженні; б) засоби, результатом застосування яких є отримання відомостей про наявність будь-яких предметів, явищ, процесів, що можуть виступати як самостійні джерела доказової інформації; в) засоби, результат застосування яких проявляється в інформації, що має значення для розслідування кримінального правопорушення і яка може бути опосередковано використана як доказова у кримінальному провадженні.

4. З огляду на те, що в новому КПК України запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій, вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: зокрема, у ст. 10 зазначити, що «фактичні дані, одержані та зафіксовані співробітниками спеціальних підрозділів із застосуванням технічних засобів, можуть бути використані як докази в судочинстві».

5. Допустимість застосування науково-технічних засобів у кримінальному провадженні забезпечується дотриманням таких умов: а) якщо не порушуються законні права та інтереси громадян, моральні та етичні вимоги; б) забезпечується збереження слідів і предметів – речових доказів, а також виключається перекручування інформації в процесі її фіксації та дослідження; в) дотримуються гарантії наукової спроможності і надійності науково-технічних засобів і прийомів, що використовуються. Будь-який новий технічний засіб або алгоритм його застосування мають базуватися на суворо наукових даних, пройти випробування компетентними органами і бути рекомендованими до практичного застосування; г) використання науково-технічних засобів має бути кваліфікованим і здійснюватися уповноваженими на те суб'єктами; д) обов'язкове відображення умов, порядку і результатів використання науково-технічних засобів і методів в протоколах слідчих і судових дій, висновках експертів та інших процесуальних документах, чим посвідчується сам факт використання цих засобів, забезпечується оцінка отриманої за їх допомогою інформації, створюються умови перевірки.

6. Взаємодію слідчого з особами, що володіють спеціальними знаннями і залучаються до кримінального провадження у відповідному процесуальному статусі (спеціаліст, експерт), урегульовано в нормах закону.

Надання консультацій або безпосередньої технічної допомоги у кримінальному провадженні передбачено в ч. 1 та 2 ст. 71 КПК України. Консультативна допомога може здійснюватись: а) під час досудового провадження; б) поза проведенням слідчих (розшукових) дій, для надання консультацій зі спеціальних питань, коли це необхідно для прийняття процесуальних, організаційних або тактичних рішень.

Взаємодія слідчого з експертом передбачена в ст. 69 КПК України, яка надає право останньому знайомитися з матеріалами провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів і об'єктів дослідження.

7. Порядок застосування технічних засобів фіксування процесуальних дій повинен бути відображений у чинному КПК України. Самостійна стаття має визначати порядок застосування звукозапису, кінозйомки та відеозапису при досудовому провадженні та містити ряд обов'язкових вимог: а) не дозволяється повторення спеціально для звукозапису будь-якої частини слідчої (розшукової) дії; б) перед закінченням слідчої дії матеріали технічного фіксування повністю відтворюються її учасникам, що відображається у протоколі.

8. Використання інструментальних методів діагностики психофізіологічного стану людини поступово впроваджується в практику розкриття злочинів у процесуальній та непроцесуальній формах. У кримінальному провадженні це відбувається у формі проведення судових психолого-психофізіологічних експертиз, що сприяє всебічному дослідженню особи, яка бере участь у кримінальному провадженні. Інші форми психофізіологічних досліджень людини можуть використовуватися під час підготовки до проведення слідчих (розшукових) дій або в процесі проведення оперативно-розшукових заходів.

9. Негласні слідчі (розшукові) дії – новий інститут засобів розшукової роботи слідчого. Застосування їх допускається за умови, якщо: а) відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб; б) злочин належить до категорії тяжких або особливо тяжких; в) вони проводяться виключно у кримінальному провадженні; г) вони проводяться на підставі ухвали слідчого судді, а контроль за розкриттям вчиненого злочину – виключно за рішенням прокурора.

10. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є інструментом пізнавальної діяльності в розшуковій роботі слідчого. Воно має всі ознаки, притаманні негласним слідчим (розшуковим) діям: проводиться на підставі ухвали слідчого судді; метою його проведення є встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження. Це є аргументом для віднесення зазначеного способу отримання інформації до негласних слідчих (розшукових) дій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ковальова О. В. Співвідношення слідчих і процесуальних дій / Б. Є. Лук'янчиков, О. В. Ковальова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 6. – С. 92–97.
2. Ковальова О. В. Невідкладні слідчі дії в розшуковій роботі слідчого / О. В. Ковальова, Є. Д. Лук'янчиков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Спец. вип. – 2011. – № 3. – С. 28–33.
3. Ковальова О. В. Можливості пошукових засобів в отриманні криміналістично значимої інформації під час розслідування злочинів / О. В. Ковальова // Південноукраїнський правничий часопис Одеського державного університету внутрішніх справ. – 2001. – Вип. № 4. – С. 278–281.
4. Ковальова О. В. Структура криміналістичної характеристики дорожньо-транспортних пригод / О. В. Ковальова // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. пр. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – № 2 (14). – С. 133–136.
5. Ковальова О. В. Особливості пізнання у розшуковій роботі слідчого / О. В. Ковальова // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. пр. Серія «Право». Вип. 2. – К. : Академія муніципального управління, 2012. – С. 273–281.
6. Ковалева О. В. Правовые и организационные основы использования научно-технических средств и методов в розыскной работе следователя / О. В. Ковалева // *Legea Si Viata*. – 2013. – № 12. – С. 47–49.
7. Ковальова О. В. Межа точності вимірювання в транспортно-трасологічній експертизі / О. В. Ковальова (О. В. Гостілова) // Соціально-економічні та правові аспекти трансформації українського суспільства // Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених Донецького університету економіки і права, (Донецьк, 14 трав. 2008 р.) / за ред. Т. В. Філатової. – Донецьк, 2008. – С. 231–232.
8. Ковальова О. В. Поняття спеціальної оперативно-пошукової операції в оперативно-розшуковій діяльності ОВС / О. В. Ковальова (О. В. Гостілова) // Розшукова робота ОВС : проблеми та шляхи їх розв'язання : матеріали міжвуз. наук.-практ. сем., (Донецьк, 28 березня 2008 р.) / Донецький юридичний ін-т ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2008. – С. 102–104.
9. Ковальова О. В. Засоби інформаційного забезпечення розшукової роботи слідчого / Є. Д. Лук'янчиков, О. В. Ковальова // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 25-26 листоп. 2010 р.). – Х. : Право, 2010. – С. 142–147.

10. Ковальова О. В. Пошукові засоби при розслідуванні злочинів / О. В. Ковальова // Актуальні проблеми реформування Кримінально-процесуального закону : зб. наук. тез за матеріалами круглого столу, (Луцьк, 13 груд. 2011 р.) / уклад. О. В. Батюк ; відповід. за вип. О. В. Крикунов. – Луцьк, 2011. – С. 81–88.

11. Ковальова О. В. Види і суб'єкти освідування / О. В. Ковальова // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (Одеса, 28 жовт. 2011 р.). – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 187–189.

12. Ковальова О. В. Зняття інформації з каналів зв'язку в розшуковій роботі слідчого / О. В. Ковальова // Збірник наукових тез за матеріалами міжвуз. круглого столу «До дня юриста». – Луцьк, 2011. – С. 56–59.

13. Ковальова О. В. Розшукова робота слідчого / О. В. Ковальова // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Тернопіль, 10 жовт. 2012 р.). – Тернопіль : Тернопільська міська громадська організація «Правозахисна організація «АКВІТАС»», 2012. – С. 51–54.

14. Ковальова О. В. Форми взаємодії слідчого та експерта-криміналіста / О. В. Ковальова // Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки : проблемні питання : матеріали наук.-практ. сем. (Київ, 23 груд. 2011 р.). – К., 2012. – С. 66–68.

15. Ковальова О. В. Встановлення ознак невідомого злочинця, який вчинив убивство / О. В. Ковальова // Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль, 2012. – С. 55–56.

16. Ковальова О. В. Взаємодія слідчого зі спеціалістом при підготовці до огляду місця події / О. В. Ковальова // Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет конф. – Тернопіль, 2012. – С. 56–58.

17. Ковальова О. В. Проблеми створення автоматизованих інтегрованих криміналістичних комплексів для підвищення рівня розкриття і розслідування злочинів / О. В. Ковальова // Інформатизація судово-експертної діяльності : матеріали круглого столу / упорядн. Ю. О. Мазниченко ; під заг. ред. О. О. Садченко. – К. : ННПСК НАВС, 2012. – С. 41–43.

18. Ковальова О. В. Окремі проблеми інформаційного забезпечення розкриття і розслідування злочинів / О. В. Ковальова // Інформатизація судово-експертної діяльності : матеріали круглого столу / упорядн. Ю. О. Мазниченко ; під заг. ред. О. О. Садченко. – К. : ННПСК НАВС, 2012. – С. 140–142.

19. Ковальова О. В. Визначення мети та завдань взаємодії слідчого з працівниками експертної служби / О. В. Ковальова // Актуальні проблеми експертології : зб. матеріалів круглого столу. – К. : ННПСК НАВС, 2012. – С. 80–84.

20. Ковальова О. В. Слідчий огляд в розшуковій роботі слідчого / О. В. Ковальова // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (Київ, 14-15 березня 2012 р.) / укл.: Б. В. Новіков, Т. О. Чепульченко, І. П. Голосніченко, В. Ю. Пряміцин. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – С. 174–176.

21. Ковальова О. В. Пошукові техніко-криміналістичні засоби : поняття та класифікація / О. В. Ковальова // Правові відносини : сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль, 2012. – С. 25–27.

22. Ковальова О. В. Індукційні металошукачі в арсеналі пошукових техніко-криміналістичних засобів / О. В. Ковальова // Правові відносини : сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль, 2012. – С. 27–29.

23. Ковальова О. В. Проблеми пошукової діяльності у кримінальному судочинстві / О. В. Ковальова // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль, 2012 – С. 60–62.

24. Ковальова О. В. Правове регулювання та функціонування криміналістичних обліків країн СНД / О. В. Ковальова // Проблеми розвитку законодавства і правозастосовної практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2013. – С. 47–51.

25. Ковальова О. В. Напрями вдосконалення діяльності щодо використання техніко-криміналістичних засобів під час розкриття та розслідування злочинів / О. В. Ковальова // Правове забезпечення соціально-економічного розвитку регіону : матеріали регіон. наук.-практ. конф. з нагоди 30-річчя економіко-правового факультету Донецького національного університету, (Донецьк, 12 квіт. 2013 р.) / за ред. д.ю.н., проф. А. Г. Бобкової. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 119–120.

26. Ковальова О. В. Пошук злочинця за способом вчинення злочину / О. В. Ковальова // Розвиток юридичної науки на сучасному етапі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2013. – С. 49–51.

27. Ковальова О. В. Науково-технічні засоби розшукової роботи слідчого / О. В. Ковальова // Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 2013 р.), – К. : НТТУ «КПІ», 2013. – С. 193–194.

28. Ковальова О. В. Правові засади застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого / О. В. Ковальова // Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки : матеріали

круглого столу (Запоріжжя, 20 листоп. 2013 р.). – Запоріжжя : ЗКПУ, 2013. – С. 47–50.

АНОТАЦІЯ

Ковальова О. В. Використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2014.

У дисертації розглянуто комплекс теоретичних і практичних питань використання науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого. Висвітлено еволюцію терміна «науково-технічні засоби та методи» в теорії кримінального процесу та криміналістики. Обґрунтовано доцільність використання саме цього терміна в законодавстві та правозастосовній практиці. Розшукову роботу слідчого розглянуто як вид пізнавальної діяльності з притаманними їй особливостями. Запропоновано класифікацію науково-технічних засобів розшукової роботи слідчого, удосконалено визначення критеріїв допустимості їх застосування в правоохоронній практиці. Висвітлено правові та організаційні засади застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі. Обґрунтовано пропозиції щодо подальшого правового врегулювання порядку застосування науково-технічних засобів у розшуковій роботі слідчого. Запропоновано зміни до чинного кримінального процесуального законодавства, спрямовані на унормування інституту негласних слідчих (розшукових) дій та визначення порядку використання науково-технічних засобів під час проведення таких дій.

Ключові слова: науково-технічні засоби, розшукова робота, правові основи, організаційні основи, класифікація, критерії допустимості, слідчі (розшукові) дії, процесуальні і тактичні рішення слідчого.

АННОТАЦИЯ

Ковалева О. В. Использование научно-технических средств и методов в розыскной работе следователя. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2014.

В диссертации рассмотрен комплекс теоретических и практических вопросов использования научно-технических средств и методов в розыскной работе следователя. Сформулированы и обоснованы положения и выводы,

новые в концептуальном плане и важные для науки криминалистики и уголовного процесса, а также для практики применения в розыскной работе следователя достижений научно-технического прогресса. Раскрыты особенности познавательной деятельности в процессе розыскной работы следователя. Обращается внимание на постоянно усиливающееся противодействие розыскной работе следователя со стороны заинтересованных лиц, что требует совершенствования средств и методов преодоления противодействия установлению истины в процессе уголовного производства. Отмечается, что успех розыскной работы следователя зависит от правильной организации взаимодействия с оперативными аппаратами и широкого использования при этом научно-технических средств и методов. Оптимальной формой организации такой работы является совместная деятельность следователя с оперативными аппаратами в процессе реализации тактических комбинаций или тактических операций.

Обращается внимание на разнообразие терминологических словосочетаний для обозначения технических средств, которые используются в розыскной работе следователя. С учетом технической и научной природы таких средств в системе правовых норм предложено использовать единое, общее терминологическое понятие «научно-технические средства».

Рассматриваются вопросы допустимости использования научно-технических средств в розыскной работе следователя в процессе уголовного производства, то есть допустимости их привлечения в орбиту уголовно-процессуальных отношений. Разрабатываются требования, которым должны отвечать научно-технические средства, допустимые для использования в розыскной работе следователя.

Детально анализируются классификации научно-технических средств, которые используются в уголовном производстве, и критерии для их распределения по видам. Подчеркивается, что одной из наиболее распространенных является классификация научно-технических средств по их целевому назначению.

Формулируется понятие правовых основ использования научно-технических средств в уголовном производстве. Раскрываются условия допустимости использования научно-технических средств в розыскной работе следователя. Рассматриваются критерии законности, научности, экономичности, этичности использования научно-технических средств. Обосновываются предложения о внесении изменений в оперативно-розыскное законодательство и приведение его в соответствие с новым УПК Украины.

Анализируется общенаучное понятие «организация» и рассматривается его соотношение с организацией в криминалистике, под которой понимают упорядоченность и урегулирование действий субъектов досудебного расследования и органов, которые взаимодействуют с ними в

целях создания оптимальных условий для эффективного производства следственных (розыскных) действий и оперативно-розыскных мероприятий.

Один из разделов работы посвящен анализу использования научно-технических средств и методов при производстве следственных (розыскных) действий гласного и негласного характера. Выделена группа следственных действий для получения информации из материальных источников, к которым, в соответствии с КПК Украины, относятся все виды осмотра, освидетельствование и обыск. К наиболее распространенным способам получения информации относится осмотр, который проводился по большинству изученных материалов уголовных производств.

Ключевые слова: научно-технические средства, розыскная работа, правовые основы, организационные основы, классификация, критерии допустимости, следственные (розыскные) действия, процессуальные и тактические решения следователя.

SUMMARY

Kovalyova O.V. The application of the research and technology means and methods in the investigator's search work. – Manuscript

Thesis for the PhD (Law) scientific degree on speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Expertise Operative Investigation Activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2014.

In the thesis it is examined the set of theoretical and practical questions concerning the research and technology means and methods in the investigator's search work. It is exposed the evolution of the research and technology means and methods in the theory of criminal proceeding and criminalistics'. It is proved the practicability of this term in the legislation and in the practice of laws' application. The investigator's search work is examined as a cognitive activity's model with its particularities. It is exposed the classification of the research and technology means for the investigator's search work, it is improved the admissibility criteria of its application in the law protection practice. It is demonstrated the fundamental legal and organizational principles for the application of the research and technology means for the investigator's search work. It is proved the proposals concerning the further legal regulation of the order of the application of the research and technology means for the investigator's search work. It is proposed the legislative changes in the current Criminal procedural Code made for the standardization of the institute of the non-public investigative (search) activities and the order of application during the research and technology means' implementation.

Key words: the research and technology means, the search work, the fundamental legal principles, the organizational principles, the classification, the admissibility criteria, the investigative (search) activities, the proceeding and tactical decisions of the investigator.